

**ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИННОВАЦИЯ МОДУЛЛИ
ЎҚИТИШ ТИЗИМИНИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ ИЧКИ ВА ТАШҚИ МЕХНАТ
БОЗОРИ ТАЛАБЛАРИГА ЖАВОБ БЕРАДИГАН КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ.**

Бабаев Эсанбай Омонмуратович

Оқолтин туман касб-ҳунар мактаби директори:

Мадинов Нуриддин Хайруллаевич

Оқолтин туман касб-ҳунар мактаби ўқув ишлари бўйича директор ўринбосари:

Шапробитдинова Хайрихон Салимовна

*Оқолтин туман касб-ҳунар мактаби ёшлар билан ишлаш бўйича директор
ўринбосари:*

Умаров Жуманбой Акбарович

Оқолтин туман касб-ҳунар мактаби ишлаб чиқариш таълим устаси:

Бабаев Шухратжон Омонмуратович

Мирзачўл туман касб-ҳунар мактаби ишлаб чиқариш таълим устаси:

Аннотация. Ушбу мақолада касб-ҳунар таълимида инновацион ёндашув ҳамда илғор хорижий тажрибалар асосида модулли тизимни жорий этиш орқали касб-ҳунар таълим жараёни янада яхшилаш, илм-фан ютуқларидан, замонавий ахборот-коммуникацион технолигияларидан, мультимедиа таълим ресурсларидан самарали фойдаланган ҳолда ички ва жаҳон бозори талабларига жавоб берадиган мутахассислар тайёрлаш юзасидан тавсиялар келтирилган.

Калит сўзлар. Касб-ҳунар таълимида модулли тизим, модулли таълим технолигиялари, модулли ўқитиш концепцияси.

Иқтисодиёт тарсоқларига қаратилаётган инновация технологик янгиланишлар қачон самара беради? Қачонки ўрта бўғим кадрлари бу бу ўзгаришларни юракдан ҳис қилиб, энг замонавий билим ва малака талабларини ўзида жамлай олса, кўзланган мақсадга эришиш мумкин. Негаки, ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳасида фаолият олиб бораётган ходимларнинг саксон фоизи кичик мутахассислар. Шу боисдан Президентимиз Шавкат Миромонович Мирзиёевнинг Олий мажлисга мурожаатномаси ҳамда Ўзбекистон Ёшлар форимида сўзлаган нутқида “Биз ёшларга доир давлат сиёсатини ҳеч ўғишмасдан, қатъият билан давом эттирамиз. Нафақат давом эттирамиз, балки бу сиёсатни энг устивор вазифамиз сифатида бугун замон талаб қилаётган юксак даражага кўтарамиз.

Ёшларимизнинг мустақил фиклайдиган юксак интеллектуал ва маънавий салоҳиятга эга бўлиб, дунё миқёсида ўз тенгдошларига ҳеч қайси соҳада бўш келмайдиган инсонлар бўлиб камол топиши, бахтли бўлиши учун давлатимиз ва жамиятимизнинг бор куч ва имкониятларини сафарбар этамиз” деб эттироф этдилар.

Касб-хунар таълими узулуксиз таълимнинг асосий бўғини сифатида мамлакатимизнинг барқарор ривожлантиришнинг таянчли бўлган малакали мутахассислар тайёрлашда алоҳида ўрин тутади. Ўзбекистон Ремпубликаси Президентининг 2018 йил 25 январдаги “Умумий ўрта, ўрта махсус ва касб-хунар таълими тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қабул қилинган фармони 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устивор йўналишибўйича ҳаракатлар стратегиясини амалга ошириш, илғор хорижий мамлакатлар тажрибаси асосида умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимини тубдан такомиллаштириш, малакали кадрлар тайёрлаш учун шарт-шароитлар яратиш, касб-хунар мактаблари битирувчилари бандлигини таъминлашда таълим тизимида ижобий бурилиш ясади.

Хукуматимиз томонидан ушбу тизимни жадал ривожлантириш, дунё ҳамжамияти эътироф этадиган даражага кўтариш борасида туб ислохатлар асалга оширилмоқда.

Президентимизнинг мазкур фармонида етакчи маҳаллий ва хорижий таълим муассасалари билан ҳар томонлама ҳамкорликни ривожлантириш, замонавий инновацион ўқув лойиҳаларини биргаликда асалга ошириш учун касб-хунар таълими соҳасига юқори малакали хорижий мутахассисларни жалб этиш, ўқув жараёнига инновацион ғоялар, технологиялар ва ишланмаларни фаол қўллаб касб-хунар таълими ва ишлаб чиқаришнинг ўзаро яқин ҳамкорлигини таъминлаш, иқтисодиётнинг ривожланиш истиқболлари ва устивор вазифаларини, замонавий техника ва технология тенденциялари ҳисобга олиб замонавий ахборот-коммуникация технологияларини тадбиқ қилган ҳолда ишлаш бўйича амалий кўникмаларга эга бўлган малакали кадрларни тайёрлаш ҳамда касб-хунар таълими миллий стандартлари талабларини халқаро таълим стандартларига таснифлагичига, халқаро малака талабларига мувофиқлаштириш, миллий малака талабларини босқичма-босқич халқаро аналогияларга мослаштириш ва эътироф этилишига қаратилган ишларни ташкил этиш касб-хунар таълими соҳасида кадрлар тайёрлаш тизимининг муҳим вазифалари деб белгиланди. Модуль тизимида ўқув жараёнининг асосий мазмуни талабларда мустақил таълим олиш қобилиятини ривожлантириш, ўз соҳаси йўналишларига қизиқишларидан келиб чиқиб, ўқув фанларини танлаш имкониятини бериш ва уларнинг мустақил таълим олишига кўмаклашиш мақсадида ўқув адабиётлари билан тўлиқ таъминлаш назарда тутади.

Энг муҳими, модулли тизим сифатсиз кадрлар тайёрланишига барҳам бериши билан аҳамиятлидир. Бир пайтлар иқтисодиёти у қадар ривожланмаган мамлакатдан қисқа вақт ичида юқори технологиялар мамлакатига айланган, ушбу соҳада “катта сакраш”ни малга оширган Жанубий Корея, Финляндия ва Сингапур давлатлари таълим сиёсати бу мамлакатлар бундай ютуққа ўз таълим тизимида тўғри ўзгартишлар киритгани, тизимда тўғри сиёсат олиб боргани учун эриша олганлигини кўрсатади. Таълим борасида энг илғор тажрибаларни ўрганиб, амалиётда қўллашни

режалаштирган Ўзбекистон ҳам мана шундай тезкор ривожлани йўлини танламоқда.

Ҳар бир тайёрлов йўналиши бўйича ривожланиш концепцияси ишлаб чиқилади, миллий квалификациянрамкалар белгиланади ва касбга оид стандартлар жорий этилади. Профессионал стандарт маъноси шуки, битта иш ўрни ишчидан қандай малака ва кўникма талаб қилади, ушбу ҳолат ўрганилиб, шу асосда модулли ўқув режалари пайдо бўлади. Таълим жараёни эса доимий равишда такомиллаштирилиб борилади.

Бундан мақсад юқори малакали ишчи, касб эгалари, иқтисодиётнинг ўрта бўғини мутахассислари бэйёрлашдан, яъни касб-ҳунар таълими тизимининг иқтисодиёт ривожланишининг муҳум компонентига айлантиришдан иборат. Ўқитишнинг модуль тизими ҳақида расмий равишда биринчи марта, 1972 йил ЮНЕСКОнинг Токиодаги Бутунжаҳон Конференциясида сўз юритилган бўлиб модулли тизимнинг таълим жараёнига татбиқ этилиши 1999 йилнинг 19 июнида имзоланган Болония декларациянинг моҳияти Европадаги олий таълим тизимини бир-бирига яқинлаштириш ва уйғунлаштириш ҳисобланади. Ҳозирги пайтда Болония таълим тизими жараёни 40 дан ортиқ мамлакатни ўзида бирлаштирган. “Модулли ўқитиш” термини халқаро тушунча-модул билан боғлиқ бўлиб, унинг битта маъноси фаолият кўрсата оладиган ўзаро чамбарчас боғлиқ элементлардан иборат бўлган тугунни билдиради, у модулли ўқитишнинг ассосий воситаси сифатида, тугалланган ахборот блоки сифатида тушунилади. Модулли ўқитиш-таълимнинг истиқболли тизимларидан бири ҳисобланади, чунки одам бош миясининг ўзлаштириш тизимига энг яхши мослашгандир. Модулли ўқитиш асосан инсон бош мияси тўқималарининг модулли ташкил этилганлигига таянади.

Модулли ўқитиш, касбий таълимнинг қуйдаги замонавий масалаларини ҳар томонлама ечиш имкониятларини яратади:

- модуль-фаолиятлик асосида ўқитиш мазмунини оптималлаш ва тизимлаш дастурларни ўзгарувчанлиги, мослашувчанлигини таъминлайди;
- ўқитишни индивидуаллаштириш;
- амалий фаолиятга ўргатиш ва кузатиладиган характерларни баҳолаш даражасида ўқитиш самарадорлигини назорат қилиш;
- касбий мотивация

(қизиқтириш) асосида, ўқитиш жараёнини фаоллаштириш, мустақиллик ва ўқитиш имкониятларини тўла рўёбга чиқариш. Модулли технологияга тизимли фаолият ёндашув, энг аввало касб-ҳунар таълимида ва олий таълимда қўлланилади. Масалан, ЮНЕСКОнинг халқаро меҳнат ташкилоти томонидан ишлаб чиқилган “Меҳнат кўникмалари модуллари концепцияси” модулли технология ҳисобланади. Концепция ўқув фанларига бўлинмасдан, яхлит ўқитишга йўналтирилганлиги билан ажралиб туради. Модулли тизимнинг афзалликлари модуллар технологияларининг лойиҳалаш жараёнининг аниқ таркиблаштириш ва модулли вариантдаги ўқув-дастурий ҳужжатлар шаклини тўла шаклланганлиги ҳисобланади. Меҳнат кўникмалари модуллари ўқитишнинг модулли дастури, мутахассис фаолиятининг таҳлили, унинг

мазмуни ва таркибини ўрганиш асосида тузилади ва модулли блоклар ҳамда ўргатувчи модуллари йиғиндисидан иборат бўлади. Мутахассиснинг ишлаб чиқариш фаолияти, қатор ишлаб чиқариш топшириқлар бажарилишини ўз ичига олади. Улар ўз навбатида белгиланган кетма-кетликда бажариладиган ишлаб чиқариш амалларидан иборат бўлади. Ишлаб чиқариш топшириғи таркибига кирувчи амалларни бадариш учун ишчи маълум даражадаги назарий билимлари ва амалий малакаларга эга бўлиши керак.

Бунга ишлаб чиқилган ўргатувчи модулларни ўқувчилар томонидан ўзлаштирилиши орқали эришилади. Модуллин ўқитишнинг концепцияси касб-хунар мактабларида, ихтисосликка ўргатиш учун жуда ҳам мос келади. Бу эса энг аввало касбий таълим олаётган талабаларга тизимли фаолият ёндашуви асосидаги модулли ўқитиш технологиясини ўзлаштиришни тақозо этади. Модулли таълимнинг моҳияти шундан иборатки, бунда ўқувчилар модул дастурлари устида мустақил (ёки ўқитувчи раҳбарлигида) ишлаб ўқув-билиш фаолияти орқали белгиланган мақсадга эришадилар.

Модулли таълим технологиялари асосида модулли дастур туради. Модуль дастурлари ўзида мавзунинг илмий, тарбиявий ва ривожлантирувчи мақсадидан келиб чиқадиган дидактик мақсадни, ўқувчилар дарс давомида бажарадиган топшириқларни, мазкур топшириқларни бажариш бўйича берилган кўрсатмаларни мужассамлаштиради.

Касб-хунар таълими тизими учун модуллар тайёрлашда уларнинг тайёрлов йўналишлари хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда таълим жараёнинг таълим стандарти, намунавий ўқув режаси, намунавий ўқув дастурларини ишлаб чиқиш талаб этилади. Масалан, “Нефт ва газни қайта ишлаш” тайёрлаш йўналиши, “Нефт ва газни қайта ишлаш технологияси” касби, “Нефт ва газга кимёвий ишлов бериш ва қайта ишлаш техник-технологи” малакаси бўйича таълим олувчилар учун таълим жараёнини модулли ташкил этиш учун ўқиш муддати (2 икки), ўқитиладиган фанлар 4 та семестрда мос равишда 4 та модуль блокида оптимоллаштирилган тартибда ўқитилиши режалаштирилади.

Ҳар бир модулда назарий ва амалий машғулотлар, ўқув амалаёти параллел ҳолда олиб борилади, улар яқунлангач, мазкур модулга мос ишлаб чиқариш амалиёти ўтказилади. Таълим олувчи ҳар бир модул охирида малакавий имтиҳон топширади. Бу эса, ўқитувчига янада масъулият билан ўз ишига ёндашишини талаб этади.

Ўқитувчи шу қвақтга қадар жорий этилган анъанавий ўқитиш тизимида бир неча фандан тегишли матариалларни тайёрлаши, ўқувчилар билан ўқув машғулотларини ўтишида фанларнинг бир-бири билан ўхшашлиги, бир-бирини такрорлаш ҳолатларининг мавжудлиги ўқувчиларнинг зарур билимларни олишда фикрларни чалғитишга олиб келиши, фанларни ўқитишда ўқув амалиётининг ўзаро номувофиқ келиши каби қатор чалкашликлар таълим сифати ва самарадорлигига ўз салбий таъсирини кўрсатар эди.

Илғор ривожланган хорижий давлатларнинг таълим тизимини ўрганиш асосида модулли ўқитиш технологиясининг мутахассислари

тайёрлашдаги ижобий жиҳатлари яққол кўзга ташланганлиги мамлакатимиз таълим тизимида ҳам мазкур модулли ўқитиш тизимида ҳам мазкур модулли ўқитиш технологиясини жорий этиш лозимлигини кўрсатмоқда.

Жорий этилиши назарда тутилган модулли ўқитиш технологияси касб-ҳунар таълими жараёнини янада яхшилаш, илм-фан ютуқларидан, замонавий ахборот-коммуникацион технологияларидан, мультимедиа таълим ресурсларидан самарали фойдаланган ҳолда мутахассислар тайёрлаш инновацион ёндашувга олиб келади.

Ўқитувчи (ишлаб чиқариш таълими устаси) олдинги анъанавий ўқитиш жараёнидаги ортиқча қоғизбозликлардан воз кечган ҳолда ўзи ўқитадиган фан модулли бўйича маъруза матнлари, амалий машғулот тошириқлари, ўқув амалиёти йўриқномалари, назорат материаллари, комплекс ҳолда тайёрлайди ҳамда ўқувчига белгиланган тартибда тақдим этади.

Бу эса ўқувчига ўрганаётган фанининг ичига янада чуқур кириб боришини талаб этади, натижада битирувчининг ўз соҳасига оид етарли амалий-касбий кўникмага эга бўлишига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев “Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз” Тошкент-“Ўзбекистон” – 2017 йил.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев “Янги Ўзбекистонда эркин ва фаровон яшайлик” Тошкент – 2021 йил.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 25 январдаги “Умумий ўрта, ўрта махсус ва касб-ҳунар таълими тизимини тубдан такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5313-сонли фармони.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 февралдаги “Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими маркази фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги ПҚ-3504-сонили қарори.

5. С.Сиддиқов; касб-ҳунар таълимида инноватция: модулли ўқитиш тизимини жорий этишнинг ички ва жаҳон меҳнат бозори талабларига жавоб берадиган мутахассислар тайёрлашдаги ўрни ва аҳамияти. Касб-ҳунар таълими журнали – Тошкент – 2019 йил.

6. А.Умарқулов; янги касб-ҳунар таълими қандай бўлади? Янги Ўзбекистон газетаси 37-сон – 2020 йил